

Pensjonistforbundets krav til ny regjering og nytt storting

1. Pensjon, økonomi, medinnflytelse

Forhandlingsrett og plass i Teknisk beregningsutvalg (TBU)

Pensjonistforbundet har siden 2011 arbeidet for å få en forhandlingsrett på løpende alderspensjoner i folketrygden. I en slik rett ligger også muligheten til å forhandle om andre saker som er viktige for eldres velferd. TBU er et partssammensatt utvalg som beregner pris- og lønnsvekst før forhandlinger mellom partene, men uten at noen representerer landets over en million eldre og trygdede. De kan verken forhandle om egen inntekt eller være med på å bestemme grunnlaget for oppgjøret. Vi krever at det umiddelbart iverksettes en prosess med tanke på å gi Pensjonistforbundet forhandlingsrett og fast plass i TBU.

Minstepensjon

Minstepensjonsnivåene ligger i dag så lavt at mottakerne har en inntekt som ligger under fattigdomsgrensen (EU60). Vårt mål er å løfte minstepensjonen til minst dette nivået. Det bør opprettes en plan for opptrapping av minste pensjonsnivå til fattigdomsgrensen.

Etterlattepensjon

Et flertall i Stortinget, bestående av Høyre, KrF, Venstre og FrP vedtok i desember 2020 å fjerne etterlattepensjonsytelser fra folketrygden. Dette må reverseres. Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV fremmet forslag om at rettighetene for henholdsvis etterlatte under 67 år, etterlatte alderspensjonister, og for etterlatte uføre skulle videreføres og tilpasses ny alderspensjon og uføretrygd. Vi ber om at dette følges opp. Det er svært viktig for å unngå at kjønnsforskjellene øker, og for å unngå at etterlatte havner i en vanskelig økonomisk situasjon.

Samordningsfella

Offentlig ansatte født fra 1944 til og med 1962 taper tjenstepensjon hvis de arbeider etter fylte 67 år. Det er et brudd på arbeidslinja og sterkt urettferdig overfor dem som velger å stå lenger i arbeid. Offentlig ansatte som jobber ekstra lange karrierer opplever i verste fall å få null kroner igjen fra tjenstepensjonsordningen de har vært medlem av, og betalt inn til hele livet. Pensjonistforbundet krever at samordningsfella oppheves, og at de som er rammet får etterbetalt tjenstepensjonen de burde ha fått.

Uføre må skjermes for levealdersjustering av alderspensjon

Med pensjonsreformen ble det fra 2011 innført levealdersjustering av alderspensjonen. Det betyr at årlig alderspensjon ved uttak fra en bestemt alder, for eksempel fra 67 år, blir stadig lavere om utviklingen i levealder fortsetter å øke. Det innebærer at en må utsette pensjonsuttaket og arbeide lenger, for å få samme årlige pensjon som tidligere årskull. Personer som er uføre har ikke anledning til å gjøre det. Derfor var det tidligere en skjerming av levealdersjusteringen for uføre, noe Solberg-regjeringen fjernet. Vi har ikke et vellykket pensjonssystem når hvert årskull får stadig lavere pensjon. Pensjonssystemet må være sosialt bærekraftig, ha god fordelings- og likestillingsprofil og sikre et anstendig pensjonsnivå også for uføre som ikke kan kompensere for levealdersjusteringen.

Fripoliser

Fripoliser gir for lav avkastning til kundene. Livselskapene er pålagt å forvalte fripolisekapitalen kortsiktig og med sikte på størst mulig avkastning for livselskapenes eiere. Det er behov for å endre reglene slik at fripolisene forvaltes langsiktig og med sikte på best mulig avkastning for kundene. En slik endring vil være uten kostnader for det offentlige og av stor verdi for over 650 000 kunder av livselskapene. Pensjonistforbundet krever at regelverket for fripoliser endres til kundenes beste.

I Prop. 223 L (2020-2021) foreslås det at pensjonsleverandørene skal kunne omgjøre det som i dag er livsvarig pensjon fra fripoliser, til redusert utbetalingstid over et begrenset antall år. Det vil gi større pensjonsbeløp per år i en kortere periode. Det kan være ønskelig for mange kunder, men mange vil også foretrekke tryggheten i livsvarig pensjon – slik fripolisene i utgangspunktet gir. Vi krever at kunden selv får bestemme om de ønsker kortere utbetalingstid.

Supplerende stønad må økes

Supplerende stønad for personer med kort botid i Norge er en ytelse til pensjonister som ikke får full minstepensjon, siden de ikke har bodd 40 år i Norge mellom 16 og 67 år. Supplerende stønad skal sikre en minstepensjon for denne gruppen, men inntekten er kun 201 356 kroner for enslige (tilsvarende høy sats for garantipensjon). Mens enslige minstepensjonister med full botid mottar 223 717 kroner i året. Satsene bør være like slik at minstepensjonister med kort botid får en minsteinntekt som øvrige minstepensjonister.

Avgifter

Pensjonistforbundet er imot en utvikling der mer av beskatningen vris over på forbruksskatt, som bompenger, kommunale avgifter, elavgift, nettleie og egenandeler. Forbruksskatten har flat beskatning uavhengig av inntekt, og den fungerer regressivt. Alle betaler like mye, noe som rammer de med svak økonomi hardest. Pensjonistforbundet krever en omlegging av skatte- og avgiftspolitikken, slik at prinsippet om yte etter evne ivaretas.

Strøm

I løpet av 2021 har særlig kostnader til strøm steget voldsomt. Strøm er en nødvendig vare, der de fleste i liten grad har mulighet til å redusere sitt forbruk uten at dette får alvorlige konsekvenser. Det haster med kompenserende tiltak, f.eks. i form av redusert elavgift og fjerning av moms for husstander over hele landet.

Digitalt utenforskap

Det er viktig for alle - i alle aldersgrupper - å kunne delta i samfunnet på like vilkår, være herre i eget liv og kunne bestemme over egen hverdag. En økende og for rask digitalisering av samfunnet fører til utenforskap, mindre kontroll over eget liv, lavere tilgjengelighet for varer og tjenester, samt behov for hjelp til å utføre nødvendige oppgaver. Det er et stort behov for opplæring, men også en anerkjennelse av at enkelte forblir analoge (se også kap. 4. Digital opplæring).

2. Helse- og omsorg

Eldreomsorg

Det er behov for å styrke eldreomsorgen på en rekke områder, både for hjemmeboende eldre, eldre på institusjon og for pårørende.. Både kommunenes økonomi og statens øvrige rammebetingelser (Husbankens tilskudd m.m.) må bli bedre. Utdanning og rekruttering av fagpersonell og opplæring av ansatte blir avgjørende i møte med de demografiske utfordringene vi nå for alvor går i møte. Sektoren sliter med trange økonomiske rammer, lav bemanning, mange ufaglærte, høy grad av deltid og uegnede bygninger. Koronapandemien har gjort disse utfordringene enda tydeligere. Det er derfor behov for en full gjennomgang av sektorens utfordringer og en plan for å løse disse. Pensjonistforbundet krever:

- Rett til enkeltrom for alle på sykehjem. Å bo på dobbeltrom skal være frivillig, og boenheten skal i så fall være bygd og innredet for to. Rabatten til beboere som bor ufrivillig på dobbeltrom må fjernes.
- Rettighetsfesting av helse- og omsorgstjenester for beboere på sykehjem, på lik linje med beboere med heldøgns omsorgstjenester utenfor institusjon. Det må være like rettigheter uavhengig av hvor tjenestemottaker bor. Alle må være omfattet av vedtak, som gir klagerett og rettssikkerhet.
- At eksisterende bygningsmasse må gjennomgås og utbedres og nye sykehjem bygges slik at de blir smittesikre (jf erfaringene fra pandemien). Store institusjonsbygg med trange korridorer og fellesareal, små rom og felles utstysrom gjorde det vanskelig for personalet å hindre viruset fra å spre seg. Flere av beboerne som døde, delte bad og toalett med naborommet. Tilskudd fra Husbanken må tilpasses disse erfaringene (se også avsnittet om Husbanken)
- Gratis kommunale hjemmetjenester. Egenbetalingen dekker under 1 % av bruttoutgiftene, og administrasjonskostnadene knyttet til innkreving av egenandel utlikner trolig inntektene fra egenandelen. For mange kommer egenbetalingen på toppen av egenandelen for helsetjenester.
- Flere hele stillinger og heltidskultur i omsorgssektoren. Det øker kvaliteten på tjenestene, reduserer smittefare og oppleves som tryggere for brukeren.
- At fastlegeordningen og legetilbudet i sykehjem styrkes. Eldre benytter helsetjenester i større grad enn andre. Fastlegene er i førstelinjen og sikrer eldre trygghet i hverdagen. De bidrar også til at sykehusinnleggelse unngås og at de som har behov for det får nødvendig sykehusbehandling tidligere. Utfordringen er særlig stor i distriktene.
- At permisjons- og økonomiske kompensasjonsordninger for pårørende som står i krevende omsorgsarbeid blir utvidet. Det bør nedsettes et partssammensatt off. utvalg til å utrede nye løsninger på dette (jf. Meld St 29 (2012-2013) Morgendagens omsorg)

Samhandlingsreformen og foretaksmodellen

Sykehusene styres etter Helseforetaksloven. Finansieringsmodellene favoriserer raske utskrivninger, og stykkprisfinansieringen bidrar til at «lønnsomme» pasienter prioriteres. Eldre er som regel ikke «lønnsomme» pasienter, men har sammensatte lidelser og trenger mer behandling og lenger tid for å bli friske. Samhandlingsreformen er innrettet slik at kommunene kommer under et sterkt økonomisk press for å overta pasienter som defineres som utskrivningsklare, men som i praksis trenger

mye bistand. Det medfører både uverdige og faglig uforsvarlige løsninger. Sykehusene og kommunene er organisert som motstandere, der den enes økonomiske vinning er den andres tap. Taperne i dette spillet er de svakeste pasientene. Pensjonistforbundet krever at samhandlingsreformen og foretaksmodellen opphører.

Vold og overgrep mot eldre – meldeplikt, TryggEst og Vern for eldre

Fra 2018 er norske kommuner lovpålagt å ha særlig oppmerksomhet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller står i fare for, å bli utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Forebyggingen omfatter tiltak på mange ulike områder under kommunens ansvar. Det innebærer at arbeidet må systematiseres i planer for hvordan det skal gjennomføres i praksis i hver kommune, for både hjemmeboende eldre og beboere på sykehjem.

TryggEst bidrar til å forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot voksne mennesker som i liten eller ingen grad er i stand til å beskytte seg selv. *TryggEst*-modellen inneholder forslag til organisering av arbeidet mot vold og overgrep i en kommune, og flere verktøy som kan brukes i dette arbeidet. Alle kommuner er invitert til å ta i bruk *TryggEst*, men ingen er pålagt å gjøre det. *Vern for eldre* er en nasjonal kontaktteléfono for eldre som er utsatt for vold. Telefonen betjenes av fagfolk som gir støtte, råd og veiledning og informerer om aktuelle hjelpeinstanser ved behov.

Pensjonistforbundet krever at det må på plass et system med meldeplikt for vold og overgrep mot eldre slik de har i Sverige, samt at kommunene må pålegges å ha tiltak som *Vern for eldre* og *TryggEst*.

Tannhelse

Tannhelse er ikke en del av egenandelsordningen. Personer med dårlig økonomi lar være å oppsøke nødvendig tannlegebehandling pga. kostnadene. God munn- og tannhelse har stor betydning for den generelle helsa. Tannhelse må sidestilles med andre helsetjenester. Pensjonistforbundet krever at tannhelse må inngå som del av egenandelsordningen. En regjeringsplattform må ha i seg nedsettelse av et utvalg som skal levere en mulighetsstudie som har som mål å kunne iverksette konkrete tiltak i stortingsperioden.

Retten til Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) og toppfinansiering av ressurskrevende tjenester

BPA var inntil nylig kun forbeholdt personer under 67 år. I 2020 ble ordningen endret slik at den også omfattet personer over 67 år, såfremt disse var innvilget BPA før de ble 67 år. Eldre som har fått behov først etter fylte 67 år, har altså ingen rett til BPA. Det er diskriminerende. BPA er et viktig bidrag til likeverd, likestilling og samfunnsdeltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne og stort behov for bistand. Pensjonistforbundet krever at aldersgrensen for BPA fjernes.

Det samme gjelder toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester som i dag bare dekker utgifter til personer under 67 år, slik at den også dekker eldre med store behov for helse- og omsorgstjenester enten de mottar det i sykehjem, omsorgsbolig eller eget hjem.

Tillit til ansatte

Ansatte må få mer tid, handlingsrom og frihet til å styre arbeidshverdagen sin selv. De siste

15-20 årene har ansatte brukt for mye tid og energi på å måle og rapportere utførelsen av tjenester, fremfor å øke kvaliteten på dem. Dette er ikke bra verken for de ansatte eller brukerne av deres tjenester. Det er særlig uheldig innenfor omsorgssektoren, der brukerne har ulike behov og trenger tilpassede tjenester. Noen har behov for en times hjelp der andre klarer seg med 15 minutter. Ansatte kjenner til dette og må få lov til å tilpasse arbeidet etter brukernes behov. Både brukerne, brukerorganisasjoner og ansattes organisasjoner må tas med på råd for å gi best mulige tjenester.

3. Kommuneøkonomi

Kommunene får stadig flere og mer krevende oppgaver. Dessverre er det et gjentakende misforhold mellom oppgavens kompleksitet og omfang, og statens vilje til å finansiere dem. Etterspørselen etter velferdstjenester er stigende. Ved de senere års statsbudsjetter har kommunene erfart at de foreslåtte økningene allerede var spist opp av demografiske endringer, pålagte satsninger, nye oppgaver (bl.a. aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere), nye krav (f.eks. bemanningsnorm i barnehager), endringer i finansieringsordninger (f.eks. må kommunene dekke 80 prosent av kostnadene for ressurskrevende brukere), samt en underliggende kostnadsvekst (i hovedsak stadig dyrere omsorgstjenester). Nå opplever kommunene også både økende strømpriser og materialpriser, samtidig som Norges Bank ber dem om å forberede seg på høyere renter. For å opprettholde og øke velferden, er det nødvendig å styrke kommunenes økonomi. Det er også behov for å se om nåværende fordelingsnøkler i tilstrekkelig grad tar hensyn til demografi og kommunestørrelse. Pensjonistforbundet krever derfor en vesentlig styrking av kommuneøkonomien.

4. Digital opplæring

Om lag 600 000 voksne har liten eller ingen digital kompetanse. Det digitale klaseskillet opprettholdes, fordi den teknologiske utviklingen går raskere enn folk evner å øke og oppdatere sine ferdigheter. Samtidig er det stadig flere tjenester som krever digital kompetanse, f.eks. kjøp av billetter i kollektivtrafikken. Det er behov for en kartlegging av befolkningens digitale kompetanse, samt en statlig plan for og finansiering av tiltak for å øke den. Organisasjoner som representerer brukerne og har erfaring med kompetanseutvikling må prioriteres. Prosjekter med årlig og dermed uviss finansiering, må bli faste og forutsigbare satsninger på statsbudsjettet, samtidig som bevilgningene må økes. Pensjonistforbundet har i flere år mottatt prosjektstøtte fra Helsedirektoratet og drevet opplæring av eldre i bruk av digitale verktøy og velferdsteknologi. For å kunne fortsette dette arbeidet er vi avhengig av at prosjektmidlene økes og blir faste tilskudd på statsbudsjettet.

Diverse uten prioritering

Den kulturelle spaserstokken

Den kulturelle spaserstokken (DKS) er i dag en del av fylkeskommunenes rammetilskudd. Det medfører etterspørselen av tilskuddet blir lavere enn behovet, samt at det ikke rapporteres om hvordan tilskuddet blir brukt. DKS er i dag forbeholdt kulturtilbud kun for beboere på institusjon. Tilgang på kulturopplevelser er imidlertid også en utfordring for mange hjemmeboende eldre, fordi disse ofte har behov for transport og annen tilrettelegging for å kunne delta på like vilkår som andre. Pensjonistforbundet krever derfor at tilskuddet til Den kulturelle spaserstokken tilbakeføres til å være øremerket tilskudd, samt at tilskuddet øker fra om lag 35 til 70 millioner kroner, der en halvpart går til eldre på institusjon og en halvpart til eldre utenfor institusjon. Pensjonistforbundet tilbyr seg å forvalte midlene til kulturelle tiltak for eldre utenfor institusjon.

Tiltak mot ensomhet blant eldre

Pensjonistforbundet har i forbindelse med koronapandemien søkt om og fått midler til å bekjempe ensomhet blant eldre. Behovene økte med pandemien, men ensomhet var en stor utfordring før og vil være en utfordring også etter pandemien. De relativt beskjedne midlene har gitt ensomme eldre avkastning i form av økt livskvalitet. Pensjonistforbundet krever derfor at midler mot å bekjempe ensomhet blant eldre blir en permanent post på statsbudsjettene i årene fremover.

Fysisk aktivitet

Alle mennesker har behov for aktivitet, deltagelse og sosialt fellesskap gjennom hele livet. Forskning viser at det skal svært lite til før aktivitet har positiv effekt på fysisk og kognitiv funksjon, og på lyst og evne til sosial deltagelse. I St. meld. 15 (2017-2018), *Leve hele livet*, skriver regjeringen at «Eldre bør få tilbud om minst en time aktivitet daglig med bakgrunn i egne interesser, ønsker og behov.». Pensjonistforbundet krever derfor at kommunene bevilges øremerkede midler til helsefremmende lavterskelaktiviteter i nærmiljøet.

Opplæring av eldreråd

Eldrerådene er lovpålagte medvirkningsorganer, med samme rettigheter i kommuneloven som øvrige folkevalgte organer. Allikevel ser vi at rådene ikke får nødvendig opplæring og ikke involveres i saker som angår eldre. Pensjonistforbundet har drevet opplæring av eldrerådene i en årrekke. Vi samarbeider med KS og Rådet for et aldersvennlig Norge om å styrke eldrerådernes kompetanse og status. Vi har et ferdig og utprøvd kursopplegg og er klare til å ta på oss et nasjonalt ansvar for opplæring av eldrerådene. Pensjonistforbundet krever 10 millioner kroner årlig til å arrangere kurs for eldreråd over hele landet.

Merverdighetskompensasjon for frivillige organisasjoner

Frivillig sektor bidrar med store verdier til samfunnet. Den sysselsetter om lag 100 000 lønnede årsverk, men i tillegg utgjøres sektoren også av 150 000 ulønnede årsverk. Merverdiavgiftskompensasjonsordningen for frivillige organisasjoner er ikke fullfinansiert. Alle organisasjoner som er berettiget får kompensasjon, men ettersom det søkes det om mer penger enn det Stortinget har avsatt, så får alle kun om lag 80 prosent av det de søker om. Tildelingsrammen har ikke holdt tritt med utviklingen i kostnadene til organisasjonene og økningen i antall søkere. Pensjonistforbundet krever derfor at merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner fullfinansieres og rettighetsfestes.

Verdighetscenteret

Verdighetscenteret er et nasjonalt, tverrfaglig kompetansesenter som forener kunnskap om palliasjon, demens, akuttmedisin, frivillighet og kultur i eldreomsorgen. Fra 2011 har senteret fått midler over statsbudsjettet. I tillegg mottar de årlig midler fra Fagforbundet, samt sporadiske midler fra andre, f.eks. Pensjonistforbundet. Senteret er av avgjørende betydning for kvaliteten på eldreomsorgen i Norge, både gjennom forskning og utdanning. Pensjonistforbundet krever at Verdighetscenteret prioriteres og at midlene styrkes på statsbudsjettene i årene fremover.

Husbanken

Husbanken er endret fra å være en boligbank for alle til å bli en velferdsetat med fokus på vanskeligstilte i boligmarkedet. Husbanken delfinansierer også omsorgsboliger og sykehjem. Pensjonistforbundet mener at Husbanken virkemidler må styrkes og bli bedre kjent. Vi var blant organisasjonene som tok initiativ til Bostøttealliansen, som er en samarbeidsallianse bestående av 22 organisasjoner som sammen arbeider for en bedre bostøtte. I tillegg er Pensjonistforbundet opptatt av om og i hvilken grad Husbankens tilskuddsordninger bidrar til flere og bedre omsorgs- og sykehjemsplasser, samt gjør det enklere og tryggere for flere å bli eldre i eget hjem.

Pensjonistforbundet krever at:

- Bostøtten må heves for alle trengende, men særlig for enpersonshusholdninger i byene, slik at den reflekterer reelle bokostnader (inkl. strøm og fyring).
- Tilskudd til tilpasning av egen bolig, som nå er innlemmet i de frie midlene til kommunene, gjøres om til øremerket tilskudd.
- Tilskuddet til heis opprettholdes som et tilskudd forvaltet av Husbanken og styrkes vesentlig
- Investeringsstilskuddene til sykehjem og omsorgsboliger, både netto tilvekst og rehabilitering, bør styrkes og statens andel av kostnadene økes (se også avsnittet om eldreomsorg).

Rett til sykepenger og dagpenger etter fylte 67 år

Eldre arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende har ikke samme rett til sykepenger og dagpenger som andre. Har man fylt 67 år dekker sykepengene en kortere periode enn for yngre arbeidstakere, og etter fylte 70 år har ingen krav på sykepenger fra hverken arbeidsgiver eller NAV. Permitterte arbeidstakere over 67 år har ikke krav på dagpenger, og selvstendig næringsdrivende og frilansere over 67 år var ekskludert fra den midlertidige ordningen for inntektssikring som følge av koronautbruddet. Vi mener at når vi oppfordres til å jobbe lenger må rettighetene tilpasses dette. Det er mulig å opparbeide pensjon i folketrygden til 75 år. Pensjonistforbundet krever derfor at eldre arbeidstakere får krav på sykepenger ved sykdom og dagpenger ved permittering på lik linje med andre arbeidstakere fram til fylte 75 år. Likeledes bør selvstendig næringsdrivende over 67 år ha samme rettigheter som andre selvstendig næringsdrivende frem til fylte 75 år.

Økonomisk rådgivning for eldre

Andelen inkassosaker blant gruppen 60+ er sterkt økende og behovet for en god samtale

som kan vise vei til et hjelpeapparat er større enn noen gang. I 2017 opprettet Pensjonistforbundet en hjelpetelefon til eldre knyttet til økonomiske forhold, *Økonomitelefonen*. *Gjeldsassistanse* er et foretak som driver gjeldsarbeid for å assistere personer slik at de kan få løst sine gjeldsproblemer og derved ta tilbake kontrollen over egen økonomi. Begge er sterkt etterspurte lavterskeltilbud. Pensjonistforbundet krever derfor en støtte fra staten på kr 3 millioner pr år i et spleiselag med Pensjonistforbundet til *Økonomitelefonen* og *Gjeldsassistanse*.